

LESTOVKA ȘI PADRUȘNIK LA STAROVERI. UTILITATE ȘI SEMNIFICAȚII

Rezumat: În acest articol am analizat din punct de vedere structural, utilitar și semantic *lestovka* (metanierul) și *padrușnik* (covorul de rugăciune), două embleme identitare importante pentru grupul starover, utilizate în timpul rugăciunii sau în contextul riturilor de trecere. Credem că numai înțelegând ontogeneza obiectului putem cunoaște modul în care obiectele investite cu valori religioase și spirituale interacționează cu credincioșii, precum și de ce artefactele sunt capabile să susțină sacralitatea. De asemenea, de la materialitatea strictă la dimensiunea simbolică, de la utilitate la includerea într-un sistem de semnificație (obiecte rituale, markeri identitari, produse comercializate), *lestovka* și *padrușnik* pot decodifica sensurile existențiale ale comunității starovere, dar și raportul dintre tradiție și inovație. Pe de altă parte, pe lângă rolurile utilitare și simbolice ale acestor obiecte, ele funcționează ca obiecte hierotopice, cu ajutorul cărora se creează și se mențin toposuri sacre.

Cuvinte-cheie: *lestovka*, *padrușnik*, ruși lipoveni, utilitate, semnificație, obiect hierotopic, marcă identitară.

Izolarea ca strategie de rezistență a comunităților de staroveri a fost asigurată de-a lungul timpului, printre altele, prin utilizarea unui „sistem de simboluri etnice și confesionale materializate”, printre care putem menționa icoanele pe lemn sau din cupru, *lestovka*¹ (metanierul lipovenesc), *padrușniki* (pernuțele pentru rugăciune) și costumul pentru biserică, „pentru rugăciuni” (*adejda dlia molitvi*). Aceste simboluri sunt însușite încă din copilărie de membrii comunităților, sunt prezente pe tot parcursul vieții (în mod simbolic și în post-existență), contribuind astfel la asigurarea unui sentiment de apartenență și la consolidarea culturală a grupului.²

* Dr., Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea. E-mail: chiselevalexandru@yahoo.com

¹ Din punct de vedere etimologic, termenul derivă din forma diminutivă a cuvântului scară (rus. *lestvița*, *lestnița*).

² V.V. Vlasova, *Copper casting in the daily life and ritual practices of Komi Old Believers*, în „Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia”, Vol. 39, Nr. 1, 2011, p. 115.

Mai mult, puternica preocupare a societății ruse privind adevărul (*pravda*), perceput ca standard imuabil³, a avut ca rezultat în urma revelării adevărului Evangheliei și a îmbrățișării Ortodoxiei o trăire creștină profundă (adevărată și singura valabilă), care a generat un limbaj imediat și spontan pentru a articula doctrina și idealurile creștine în menținerea calității hierotopice⁴ a culturii rusești vechi.⁵ Astfel, artefactele sacre nu constituie obiecte izolate, ele fiind componente ale unor proiecte hierotopice mai largi, ce nu se rezumă la ridicarea edificiilor religioase. Aceste procese creative de atribuire a sacralului pot include peisaje, elemente de arhitectură vernaculară (e.g. colțul sacru cu iconostas/ *bojnicika* din camera curată, unde se depozitează artefacte cu valoare sacră), localități, state reale sau imaginate.

În această paradigmă se înscriu unele piesele cu valoare identitară ce aparțin universului obiectual al credincioșilor de rit vechi, de exemplu *padrușnik*, pernuța ce protejează capul și mâinile în timpul rugăciunii de o eventuală contaminare cu suprafețele impure, și *lestovka*, cu ale sale trepte simbolice între Pământ și Rai, între viața mundană și cea sacrală, între păcat și mântuire. Deși aparțin materialității și vizualului, aceste obiecte sunt investite cu un simbolism concentrat, încifrând norme ale tradiției, credințe din imaginarul creștin și elemente de matematică sacră. Mai mult, de la materialitatea strictă la dimensiunea simbolică, de la utilitate la includerea într-un sistem de semnificație (obiecte rituale, markeri identitari, produse comercializate), *lestovka* și *padrușnik* pot decodifica sensurile existențiale ale comunității starovere dar și raportul dintre tradiție și inovație.⁶

Aceste piese cu caracter ritual sunt realizate de obicei de persoane pure, în rugăciune, deseori la mânăstiri. De altfel, ruga continuă constituie o modalitate de a ușura sarcina dificilă a realizării obiectelor după anumite canoane interiorizate de staroveri. Pe de altă parte, diminuarea numărului artizanilor determină uneori dificultăți în procurarea de *lestovka* sau *padrușnik* (dar și *pois*⁷), acestea fiind

³ David Scheffel, *In the Shadow of Antichrist: Old Believers of Alberta*, Broadview Press, Lewiston, 1991, p. 21.

⁴ Hierotopia este un concept introdus de istoricul de artă și bizantinistul Alexei Lidov în anul 2002, desemnând crearea spațiilor sacre ca formă specială a creativității umane. A se vedea Alexei Lidov, *Hierotopy. Creation of Sacred Spaces in Byzantium and Medieval Russia*, Indrik, Moscova, 2006, pp. 32-58.

⁵ Robert William Button, *The Theology of Ritual and the Russian Old Rite: The Art of Christian Living*, University of Exeter, 2015, p. 76.

⁶ Cristina Bogdan, *Pentru o antropologie a obiectelor*, în „Cultura“, Anul VII, Nr. 38 (393), 11 octombrie 2012, p. 16.

⁷ Brâul cu ciucuri.

comandate de la distanțe relativ mari⁸, inclusiv din magazinele virtuale din țară și străinătate. O altă metodă de achiziționare a artefactelor, cel puțin în Dobrogea, este *in situ*, pe lângă biserici, la hramuri, slujbe duminicale și sărbători.

De regulă, umanitatea acordă obiectelor percepute drept arhaice posibilitatea de a avea funcții sacre sau divine.⁹ În cazul celor două obiecte ce constituie subiectul intervenției noastre, arhaicitatea este legată, prin tradiția orală și memoria colectivă, de primele forme de monahism și de cerințele rituale din timpul rugăciunii din Rusia Veche. Astfel, *lestovka* urmează, dar îmbogățește, modelul mătăniilor introduse de Sf. Pahomie cel Mare (292-349), pentru a ușura numărarea rugăciunilor și închinăciunilor în cazul monahilor neștiutori de carte.¹⁰ În timp, obiectul a fost preluat și utilizat de către călugării erudiți și mireni. *Padrușnik* poate fi pus în legătură cu închinarea până în pământ, în biserică sau în intimitatea căminului, și cu necesitatea de a păstra curățenia mâinii, eliminând contactul cu podeaua camerei, în acea vreme aceasta fiind în general din lut (muruit). Apelând la justificări religioase pe baza recursului la elemente reale și mitologizante, următoarea mărturie vorbește despre importanța închinării pentru staroveri:

„Plecăciunile reprezintă, pe de o parte, predarea creștinului în voia lui Dumnezeu, iar pe de alta, un semn de respect față de El. Modul de a le efectua până la pământ, într-un mod mai abundent decât la ceilalți creștini ortodocși se trage atât din tipiconul studit de mânăstire, pe care rușii kieveeni l-au adoptat după anul 988, dar și de la modul cum se închinau păgânii ruși zeului Perun.“¹¹

Pe de altă parte, trebuie precizat faptul că lipsa artefactelor nu trebuie să afecteze sau să elimine rugăciunea și prosternarea, care au creat necesitatea apariției acestor valori patrimoniale ajutătoare, putând fi utilizate de exemplu sistemul de numărare pe degete (*pa palți*) sau un colț al îmbrăcăminteii pentru a izola mâna de sol.

Din punct de vedere structural, *lestovka/ лестовка*¹² este alcătuită dintr-un șirag de role, trepte sau bumbi (*babociki, zupfi*)¹³, prins și terminat la un capăt cu un accesoriu format din suprapunerea a două rânduri de suprafețe (*lapostki, laposki*) triunghiulare sau, în cazuri mai rare, trilobate, cusute în perechi. Șiragul (*kareșok*) este alcătuit din două fâșii din piele sau din material sintetic, late de 1,5-2 cm, una

⁸ Cristina Clopot, *Russian Old Believers' Heritage and Traditions in Romania – Bridging the Past and the Future* (teză de doctorat), Heriot Watt University, 2017, pp. 189-190.

⁹ Andrew Simsky, *The discovery of hierotopy*, în „Vizual'naja teologija“, Nr. 1, 2020, p. 15.

¹⁰ Andrei Ivanov, *Dicționar religios rus-român*, Editura Bizantină, București, 2003, p. 423.

¹¹ Sursă orală: A.M. (n. Sarichioi), 2017.

¹² Denumită și *lestilka, lestavka, lestovcika, lestolka, lestilka, lestvilka, lestulka, lestuka, lestviak*, etc.

¹³ 100 mici și nouă mari, dintre care trei au rolul de a diviza bobیțele mici în segmente inegale.

fiind perforată astfel încât cealaltă să fie petrecută pentru a forma bucle strânse în care se introduc bucățele din lemn (pe care sunt înfășurate suluri de hârtie) sau, mai nou, fragmente din hârtie rulată.¹⁴ Conform tradiției, aceste trepte sau boboțe aveau încorporate hârtiuțe pe care era scrisă rugăciunea lui Hristos, în limba slavonă. Mai nou, se pot observa uneori mătănii lucrute minuțios din mărgelile de dimensiuni mici.

Dincolo de caracteristicile pur materiale, piesa a primit printr-un proces cumulativ semnificații multiple și pluristratificate, atât ca întreg, cât și la nivelul componentelor sale. În acest sens, Alfred Gell afirmă că obiectele de artă (etnografică) apelează la complexitatea formală și virtuozitatea tehnică pentru a crea o anumită indescifrabilitate cognitivă ce fascinează și frustrează individul în încercarea de a recunoaște întregul și părțile, continuitatea și discontinuitatea, sincronia și succesiunea.¹⁵ Multe semnificații au început să fie cunoscute de membrii comunității în urma unor demersuri didactice și prin intermediul surselor de informare care promovează cultura staroverilor.

După cum am amintit, *kareșok* are 100 de role (*babociki*) de dimensiuni mai mici și nouă role mai mari, trei la început, trei la sfârșit și trei la mijloc, ce simbolizează cele nouă cete îngerești sau numărul lunilor în care Maica Domnului l-a purtat pe Hristos în pântec. Începutul și sfârșitul scării sunt marcate de segmente simple, fără *babociki* (*prostoie mesto*), reprezentând Pământul și Cerul. Prin cele trei role mari din mijloc (simbol al Sfintei Treimi)¹⁶, scara este împărțită în patru secțiuni inegale: de la Pământ la primul pas mare sunt 12 pași (cei 12 Apostoli); de la primul pas mare la al doilea pas mare, incluzându-le sunt 40 de trepte (postul de 40 de zile al Domnului în deșert), iar fără ele sunt 38 de boboțe (38 de săptămâni, timpul petrecut de Hristos în pântecul marianic¹⁷); până la a treia rolă mare există 33 de trepte (anii din viața pământească a lui Isus); după a treia treaptă mare și până la

¹⁴ Despre această etapă în evoluția confecționării metanierului regăsim câte informații în cercetarea de teren de la Slava Rusă, realizată de colectivul Muzeului de Etnografie și Artă Populară din Tulcea în anul 1998: „Hârtia este umezită și rulată subțire, prin alunecarea unei scândurele (*dostîcika*). Cine face, să facă pentru mai multe rânduri. Hârtia să fie udă, se rulează, se pune la soare să se usuce. Apoi se taie cu un cuțit după mărimea bumbului (lățimea curelei). Când este uscată se taie ca o bucățică de lemn.”

¹⁵ Janet Hoskins, *Afterword – gendering religious objects: placing them as agents in matrices of power*, în „Material religion”, Vol. 3, Nr. 1, 2007, p. 117.

¹⁶ <https://history.wikireading.ru>, accesat pe data de 15.07.2021, ora 09:00.

¹⁷ În alte interpretări, acest timp este de 36 de săptămâni și două zile (38 boboțe) sau 38 de săptămâni și 2 zile (40 de trepte, 38 mici și două mari).

Cer, apar 17 trepte mici (17 profeții despre venirea lui Hristos pe Pământ; 16 profeții veterotestamentari și Ioan Botezătorul, ultimul profet înainte de Hristos).¹⁸

Observăm că în diferitele interpretări șiragul *lestovkăi* este legat în sens anticronologic (cel mai ușor decodificabil de umanitate), de viața și lucrarea misionară a lui Hristos, în cele trei etape existențiale (post-existență umană, cea mai apropiată credincioșilor; existența umană nouotestamentară; pre-existența umană veterotestamentară). Apostolii sau discipolii christici sunt continuatorii învățăturilor mesianice, pe când profeții dezvăluie și oferă promisiunea mântuirii prin Isus. Poate de aceea aceștia sunt reprezentați aproape de segmentul liber denumit Cer, revelația fiind întotdeauna făcută sub insuflarea Sfântului Duh. Pe de altă parte, treapta mare centrală împarte acest șirag în două părți egale, formate din 50 de trepte mici și patru mari, astfel încât dacă este ținută de aceasta, *lestovka* este în echilibru perfect. După unele interpretări, centrul îl simbolizează pe Dumnezeu-Tatăl.

Triunghiurile (*lapostki*) reprezintă cele patru Evanghelii, fundamentul tuturor rugăciunilor, sau pe cei patru Evangheliști, marginea (*okantovka*) decorată a acestora semnificând învățătura evanghelică. Pe de altă parte, triunghiul este simbolul Sfintei Treimi. Cele două rânduri de *lapostki* semnifică natura duală a lui Hristos (cea dumnezeiască - rândul de sus și cea umană - rândul de jos) sau, în altă interpretare, Tablele Legii revelate de Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai. Între aceste rânduri erau ascunse șapte dispozitive mobile mici (*piridvijki*) înșirate pe o panglică, semnificând cele șapte taine ale bisericii¹⁹ și cele șapte *lestovki* pe care fiecare creștin evlavios ar trebui să le roage în timpul zilei. Așadar aceste accesorii aveau și un rol practic în numărarea *lestovki*-lor rugate zilnic. În cazul celor mai multe mătăni contemporane, *piridvijki* sunt reprezentate în mod simbolic, triunghiurile fiind foarte strâns cusute între ele și devenind imobile.²⁰

Lapostki sunt simple sau decorate cu diferite motive: geometrice, religioase (Scena Răstignirii, monogramele, chipurile sau simbolurile Apostolilor, crucea greacă), motive florale și fitomorfe (floarea cu patru petale, vița-de-vie, pomul vieții), astrale (stea), coroana, reprezentări iconografice, versete din Scriptură etc.

¹⁸ Iuliana Titov, *Relația majoritari-minoritari etnici în Dobrogea de Nord*, Editura Dobrogea, Constanța, 2015, p. 173; Roy R. Robson, Elena B. Smilianskaia, *Keeping the Ancient Piety: Old Believers and Contemporary Society*, în Valerie A. Kivelson, Joan Neuberger (ed.), *Picturing Russia: Explorations in Visual Culture*, Sheridan Books, Ann Arbor, Michigan, 2008, p. 245; Axinia Crasovschi, *Russian Old Believers (Lipovans) in Romania: Cultural values and symbols*, în „New Europe College Yearbook“, 2001-2002, p. 36.

¹⁹ Aspect discutabil în cazul staroverilor *bezpopovți*, care au respins taina preoției.

²⁰ S.G. Vurgaft, I.A. Ushakov, *Staroobriadchestvo. Lica, predmety, sobytija i simvolj. Opyt jenciklopedičeskogo slovarja*, Izdatel'stvo zhurnalnala «Cerkov'», 1996, pp. 158-159.

Aceste reprezentări simbolice, geometrizate sau stilizate sunt realizate prin brodare pe piele sau catifea, aplicații de mărgel, paiete sau din alte materiale etc.

În raport cu genul, se poate observa o diferențiere cromatică și ornamentală a acestor piese rituale. Bărbații utilizează *lestovki* sobre din punct de vedere cromatic, având *lapostki* simpli sau decorați cu inițialele evangheliștilor.²¹ În schimb, femeile preferă culori mai puternice (e.g. roșu, vișiniu) și ornamentele bogate brodate sau realizate din mărgel și paiete.

Având în vedere însemnătatea acesteia, *lestovka* apare, deseori cu rol de marker identitar, în diverse reprezentări iconografice ale unor sfinți, printre care îi amintim pe Sf. Serafim din Sarov (15 ianuarie), Sf. Serghie din Radonej (18 iulie²², 8 octombrie²³), Sf. Iuliana din Lazarevo (15 ianuarie), Sfânta Cuvioasă Eufrosina din Suzdal (8 octombrie), Sf. Gherman din Alaska (9 august). De asemenea, obiectul ritual este reprezentat și în unele icoane de tip didactic, precum *Tut moia radost i veselie moe* (Iată bucuria și veselia mea), în care credinciosul ține în mâna stângă o *lestovka*, dar execută incorect semnul crucii, stârnind bucuria diavolilor.²⁴

Așadar, *lestovka* are în imaginarul starover semnificații simbolice și practice: exprimarea materializată a întregii dogme creștine; scara lui Hristos, scara virtuții sau scara ascensiunii spirituale prin raportarea la cele 109 trepte, role sau bobite; veșnicia rugăciunii prin raportarea la cercul format de cele două benzi ale obiectului, simbol al eternității, perfecțiunii și Divinității; dispozitiv de calculare/ numărare utilizat în timpul rugăciunilor și mătăniilor, care facilitează concentrarea asupra rugăciunii către Dumnezeu²⁵; dispozitiv de măsurare a gradului de ispășire a păcatelor.

În momentul rugăciunii, creștinul tinde cu sufletul spre Divinitate, ținând un obiect în mână care îi amintește despre această ascensiune ca și cum ar urca pe o scară de la Pământ la Cer. Prin urmare, *lestovka* servește scopurilor religioase și educaționale, având valoarea unei arme spirituale, reprezentând un semn extern al unei victorii prin rugăciune asupra dușmanilor invizibili, care, cu viclenia lor, îl pot ispiti și distrage pe creștin.²⁶ De altfel, în general, obiectele sunt produse pentru a

²¹ Alexandru Chiselev, *Portul popular, țoale și straie alese bărbățești, între funcțional și hetero-identificare într-o zonă multietnică (Dobrogea)*, în „Anuarul Muzeului Național al Literaturii Române Iași”, XIII, 2020, p. 116.

²² Aflarea moaștelor Cuv. Serghie din Radonej.

²³ Adormirea Cuv. Serghie din Radonej.

²⁴ <https://russianicons.wordpress.com>, accesat pe data de 18.07.2021, ora 11:00.

²⁵ *Pravila blagočestivogo povedenija v dome Božiem*, Izdanie Kișinevscoj Eparhii, 2001, p. 15.

²⁶ <https://history.wikireading.ru>, accesat pe data de 15.07.2021, ora 09:10.

influența gândurilor și acțiunile umane. Aceste lucruri materiale întruchipează intenționalități complexe și mediază agentivitatea socială.²⁷

Importanța acestui artefact identitar pentru membrii grupului starover de pretutindenii poate fi decodificată din următoarele mărturisiri:

„Fără *lestavka* nu poți să te duci la biserică. Este arma sufletului, a rugăciunii, a (ispășirii s.n.) păcatului. Cu ea faci rugăciuni și mătăanii. Staroverii o purtau și deasupra capului, unde era și *kicika*, în timpul lucrului.”²⁸

„După tradiție, toți trebuie să avem o *lestvîlka* personală, care nu se transmite. Cu ea îți numeri mătăniile, cu acele rizuri de pe curelușă. *Pois, lestvîlka i krestik nujna štop bil u vseh lipavani*. (Pois-ul, lestvîlka și cruciulița trebuie să fie la toți lipovenii. tr.n.)”²⁹

„*Lastvîlka* este un șirag de împletituri din piele folosit la slujbele și activitățile bisericești, mai ales, pe care credincioșii de rit vechi îl trec peste degete pentru a-și rosti rugăciunile și pentru a închina plecăciune adâncă lui Dumnezeu.”³⁰

„*Ia nikuda bez neie ne mogu paiti. Ia vseгда ieie beru s soboi. Ia ne mogu vstat' i mališia Bogu, iesli u menia net lestovki v rukah. Mî ne doljni ieie iz ruk vîpuskati. Patomu cto ona nam Bogom dannaiia. Mî s nei doljni mališia vseгда*. (Eu nu pot merge nicăieri fără ea. Întotdeauna o iau cu mine. Nu pot să mă așez și să mă rog la Dumnezeu dacă nu am lestovka în mână. Nu trebuie să o lăsăm din mână. Pentru că ea ne este dată de Dumnezeu. Trebuie să ne rugăm întotdeauna cu ea-tr.n.)”³¹

Simbolismul acesteia trebuie corelat cu anumite credințe populare și convingeri religioase. Conform unei legende, se spune că Maica Domnului se ducea în Iad, pentru a scoate pe cineva cu o *lestovka*, dar diavolii i-au spus: „- Lasă *lestovka* și atunci vei trece!” Atunci Ea a răspuns: „- Ce voinic merge la război fără armă? Asta este *lestovka* pentru noi – victoria împotriva dușmanului.”³² Se crede, de asemenea, că un creștin adevărat trebuie să țină în mână întotdeauna o *lestovka* și să repete în continuu rugăciunea lui Isus (*molitva Isusovoi*), în biserică, acasă, în

²⁷ Janet Hoskins, *op. cit.*, p. 117.

²⁸ Sursă orală: T.F. (n. Tulcea), 2017.

²⁹ Sursă orală: A.A. (n. Tulcea), 2017.

³⁰ Sursă orală: C.C. (n. Sarichioi), 2017.

³¹ K.T.K (staroveră din regiunea Habarovsk, Rusia, a cărei mamă provenea din România) <http://www.slovoart.ru>, accesat pe data de 14.07.2021, ora 17:53.

³² „Slovesnica Iskusstv”, Nr. 19 (1), 2007, p. 62.

piață, pretutindeni. Oricine spune această rugăciune neîncetat, precum inspiră aerul, după primul an va intra în el Sfântul Duh, după al doilea an – Hristos, iar după al treia an, Tatăl va veni la el. Și Sfânta Treime va intra în el și își va crea sălașul. Iar rugăciunea va înghiți inima aceluși om, iar inima va înghiți rugăciunea sa. Și va rosti neîncetat această rugăciune zi și noapte, iar omul va fi liber de toate plasele vrăjmașului.³³

În timpul rugăciunii, *lestovka* este ținută în mâna stângă, între inelar și degetul mijlociu sau deasupra arătătorului, fiind numărată cu ajutorul degetului mare, dreapta trebuind să fie liberă pentru a executa semnul crucii. În prima săptămână a Postului Mare, în urma spovedirii la biserică, credinciosul primește de la preot un canon, pentru a se izbăvi de păcate, reprezentând un anumit număr de mătăanii ce urmează să le facute în decursul postului, dimineața și seara.³⁴ Se dau trei sau patru *lestovki* pentru Hristos, dar și altele pentru Maica Domnului.³⁵

Acest obiect este nelipsit instrumentarului funerar, fiind așezat în mâna stângă a defunctului, în dreapta fiind depusă *rukapisania*³⁶. La comunitățile din România (Dobrogea și Moldova) nu se înregistrează anumite condiții speciale privind morfologia sau cromatica *lestovkăii* pentru mort, considerându-se suficientă cea utilizată de credincios în timpul vieții sau, dimpotrivă, una nouă, cumpărată pentru această ocazie. „De obicei se pune cea pe care ai folosit-o.” „Se pune ce găsești pe piață.” „Nu există ceva special. Același tip, cu model mai simplu.” „De obicei se pune *lestovka* pe care a folosit-o în timpul vieții.” „Să fie nouă, nimic special. Se găsește la biserică.”³⁷

În schimb, la staroverii din Estonia se utilizează o *lestovka* albă (*belaiia lestovka*), albul simbolizând sărbătoarea și bucuria întâlnirii cu Dumnezeu.³⁸ *Lestovka* de moarte la staroverii din soglasia Ceasovennoe din Urali are *babociki* umpluți cu fragmente din lemn, de preferabil mesteacăn, fiind interzisă cu

³³ <http://www.slovoart.ru>, accesat pe data de 14.07.2021, ora 10:36.

³⁴ Sursă orală: L.H. (n. Tulcea), 2017. „Când te spovedești părintele îți zice, în funcție de păcate, câte *lestovki* să faci, adică cât să te rogi.”

³⁵ Ioan Munteanu, *Monografia rușilor lipoveni din Brăila. Pescuitul, activitate tradițională*, Editura Proilavia, Brăila, 2015, p. 174.

³⁶ Scrisoarea către Sfântul Petru.

³⁷ Surse orale: P.B. (n. Tulcea), 2021; N.R. (n. Jurilovca), 2021; C.C. (n. Jurilovca), 2021; A.P. (n. Botoșani), 2021; V.S. (n. Sfiștofca), 2021.

³⁸ A se vedea Marina Kuvaitseva, *Belaja lestovka: pohoronno pominal'nyj obrjad staroverov Èstonii*, Obšestvo kul'tury i razvitija staroverov Èstonii, Tartu, 2017.

desăvârșire hârtia presată și rulată. De asemenea, se poate depune în mormânt și *lestovka* deteriorată, dificil de înstrăinat în alte condiții.³⁹

Metanierul nu reprezintă doar sedimentarea sacrului care se mișcă între degetele credincioșilor, transpus atât în timpul producerii acesteia prin rugăciune și puritate rituală, cât și prin utilizare religioasă continuă, ci constituie o unitate a propriei sale realități. El deține un mod de existență deosebit de constructul formal ce are în vedere structura sa chimică, dar și de cultura materială, care vorbește despre calitățile sale reprezentationale. Acest mod existențial este întotdeauna diferența dintre cele două extreme.⁴⁰

Un alt obiect integrat în practica închinării staroverilor⁴¹ este *padrușnik/ подрушник* sau *padrucinik/ подручник*, o pernuță aplatizată folosită de credincioși pentru a-și sprijini mâinile și capul în timpul prosternării.⁴² De altfel, din punct de vedere etimologic, termenul are la bază expresia *pad ruki/ nod pyku* (sub mâini). Nazarenko afirmă că în cultura slavă pământul, cu care oamenii intră în contact fizic constant în viața cotidiană, are prin esență o valență htoniană și periculoasă, și, de aceea, în situații speciale există o tendință de separare, de desprindere faptică și simbolică de acesta.⁴³ Astfel, *padrușnik* și substitutele sale folosite în timpul rugăciunii creează micro-toposuri pure, eliminând riscul poluării rituale a părților expuse ale corpului (mâinile, fruntea, în prealabil purificate prin ablațiune. „Orice credincios trebuie să se închine. Dimineată, la prânz, seara, în mijlocul nopții, în casa lui sau în biserică; mătăniile se fac numai pe un loc curat, folosind *padrucinik*.”⁴⁴ Obiectul este folosit și în contextul riturilor de trecere, în cadrul ceremonialului funerar, fiind așezat în fața sicriului, pentru a permite participanților ce-și iau rămas bun să efectueze două plecăciuni până la brâu (*poiasnoi plakoni*) și una până la pământ (*paklon zemnoi*).

Pernuța de rugăciune are mai multe roluri interconectate: igienic (păstrarea curățeniei mâinilor și frunții), practic (menținerea unei temperaturi constante la

³⁹ Elena S. Danilko, «Smert' bliže rubaški»: pohoronnaja obrjadnost' staroobradcev-časovennyh în „Novye issledovaniia Tuvy”, Nr. 1, 2019, p. 50.

⁴⁰ Younes Saramifar, *Crafting Sacrality from the tensile life of objects: learning about the material life of prayer beads from a Khaksari Sufi Murshid*, în „Cont Islam”, 12, 2018, p. 44.

⁴¹ În biserica rusă post-nikoniană, abolirea plecăciunilor până la pământ a dus la ieșirea din uz a acestui obiect.

⁴² Morris afirmă că *padrușnik* are rolul de a proteja în special mâna dreaptă în timpul închinăciunii. Richard Morris, *Three Russian Groups in Oregon: A Comparison of Boundaries in a Pluralistic Environment*, University of Oregon, 1981, p. 72, apud Cristina Clopot, *op. cit.*, p. 190.

⁴³ A se vedea Ju.A. Nazarenko, *K voprosu ob arhaičeskih tradicijah v sovremennoj kartine mira. Tradicionnye verovanija v sovremennoj kul'ture ètnosov*, Sankt-Peterburg, 1993.

⁴⁴ Cerasela Dobrinescu, *Rușii lipoveni din Dobrogea: istorie și tradiții specifice (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea - 2011)*, Ed. C.R.L.R., București, 2019, p. 215.

nivelul degetelor, mai ales în timpul iernii, eliminând contactul cu podeaua rece a bisericii sau casei; protejarea unor părți ale corpului în timpul executării mățăniilor⁴⁵) și simbolic (menținerea purității corporale, mai ales în momentul efectuării semnelor crucii, și asigurarea eficienței rugăciunii).

Acest artefact cu rol ritual, considerat „oglinda rusului lipovean“, are formă pătrată, cu latura de 30-40 cm, fiind cusut din bucăți de țesătură, matlasat și umplut cu lână sau alte materiale (e.g. melană, țesătură pluristratificată, în trecut păr de cal). Partea superioară, „curată“ (*cistîia*), monocromă sau multicoloră (prin suprapunerea mai multor materiale textile de culori diferite), prezintă diverse motive realizate prin matlasare sau în tehnica patchwork, iar cea inferioară, „necurată“ (*necistîia*), care intră în contact cu pământul, în general mai sobră din punct de vedere cromatic, poate prezenta o buclă într-un colț, cu rolul de a facilita ridicarea piesei de la podea sau pentru agățare.

De obicei, pernuța de rugăciune (de zi cu zi sau pentru momente festive) este confecționată de persoane credincioase, urmând anumite tipare decorative derivate din simbolismul creștin. În comunitățile de staroveri și edinoverți⁴⁶ există o varietate de modalități de decorare, în funcție de idiosincraziile locale și tradițiile transmise.

Una dintre variante are următoarele elemente constitutive: un pătrat în centrul *padrușnik*-ului, reprezentând Pământul; douăsprezece triunghiuri alcătuite prin suprapunerea a patru pătrate dispuse unul într-altul (cu colțurile tangente pe jumătatea laturilor pătratului mai mare), ce îi simbolizează pe Apostoli; patru pătrate în colțuri, care îi evocă pe Evangheliști; patru dreptunghiuri marginale, expresia învățăturilor Evangheliei (fig. 1). O altă variantă decorativă constituie un simbol al celor nouă cete îngerești și al fericirilor sau o reprezentare apocaliptică (în centru – tronul Domnului, în colțuri – cei patru Evangheliști sau patru îngeri, pe cele patru laturi, formând o cruce - punctele cardinale, cele patru colțuri ale pământului).⁴⁷ (fig. 2)

În funcție de model, apar și alte semnificații: patru triunghiuri în interiorul unui pătrat sau în colțuri - numărul Evangheliștilor; cinci pătrate de aceeași culoare - numărul patimilor și al rănilor lui Hristos; pătrate sau triunghiuri așezate în cruce

⁴⁵ În cultura rusă există un proverb care, la nivel primar, prezintă efectul unei executări incorecte a mățăniei: *Paslal duraka Bohu malițea, on i lobu pabil* (L-am trimis pe nebun/ prost să se roage la Dumnezeu și el și-a spart capul/ fruntea).

⁴⁶ Edinoverții sau coreligionarii sunt creștini ortodocși ruși de rit vechi care s-au unit cu biserica ortodoxă rusă oficială. Andrei Ivanov, *op. cit.*, p. 121.

⁴⁷ *Apocalipsa*, Cap. 4, pc. 2, 6-8; Cap. 7, pc. 1.

– Răstignirea lui Hristos; șapte pătrate, cercuri concentrice - numărul Sfințelor Taine și al sinodurilor bisericești; chenar marginal - învățătura Evangheliei etc.⁴⁸

Lestovka și *podrușnik* constituie două artefacte cu valoare identitară pentru credincioșii de rit vechi de pretutindeni, constituind adevărate relicve ale spiritualității materiale a vechilor ruși. Deși ele au suferit inevitabil de-a lungul timpului transformări morfologice (în primul rând materiale moderne ce tind să le înlocuiască pe cele naturale; imobilitatea rândurilor de *lapostki* și dispariția sau reprezentarea simbolică a dispozitivelor *piridvijki*; unele decoruri inspirate din filmele de animație la *padrușniki* pentru copii⁴⁹) și acumulări sau ajustări semantice, ele continuă să fie semne distincte ale unui grup etno-confesional. Subiectul este pe departe încheiat, insistând în acest moment numai asupra materialității și simbolismului acestora, în acord cu tendințele antropologiei centrate pe obiect.

Pe viitor apar însă provocări în ceea ce privește cercetarea unor aspecte legate de interferențele culturale (e.g. inventarea *lestovkăi* Născătoarei de Dumnezeu cu 150 de trepte, inspirată din rozariul catolic; realizarea și comercializarea de *lestovki* pentru rușii pravoslavnici), impactul ideologiilor comuniste ateiste asupra acestora, conexiunile cu alte artefacte religioase cu rol practic similar (e.g. *ciotki* sau *vervița* rusească, *komboskini* grecești, *tespih* sau *misbaha* islamică), alterări și alternanțe ale procesului de fabricare, rețele de producție și achiziție, procesul de teaurizare etc.

LESTOVKA AND PODRUSHNIK AMONG STAROVERS. UTILITY AND MEANINGS

Abstract: In this article we analyzed from a structural, utilitarian, and semantic point of view *lestovka* (prayer rope) and *podrushnik* (prayer rug), two identity markers important for the Starover group, used during prayer or in the context of rites of passage. We believe that only by understanding the ontogenesis of the object we can know how the objects invested with religious and spiritual values interact with believers as well as why the artifacts are able to sustain sacredness themselves. Also, from the strict materiality to the symbolic dimension,

⁴⁸ <http://www.lestovka.com.ua/podruchnik.php>, accesat pe data de 13.01.2021, ora 10:22.

⁴⁹ Cristina Clopot se întreabă dacă acestea sunt efectele alterării obiectelor tradiționale sau ale mutației ideologiei semiotice, ele având în continuare aceeași funcție rituală. Cristina Clopot, *op. cit.*, p. 190.

from utility to inclusion in a system of meaning (ritual objects, identity markers, marketed products), *lestovka* and *podrushnik* can decode the existential meanings of the Old Believer community, but and the relationship between tradition and innovation. On the other hand, in addition to the utilitarian and symbolic roles of these objects, they function as hierotopic objects, with the help of which sacred toposes are created and maintained.

Keywords: *lestovka*, *podrushnik*, Old Believers, utility, meaning, hierotopic object, identity marker.

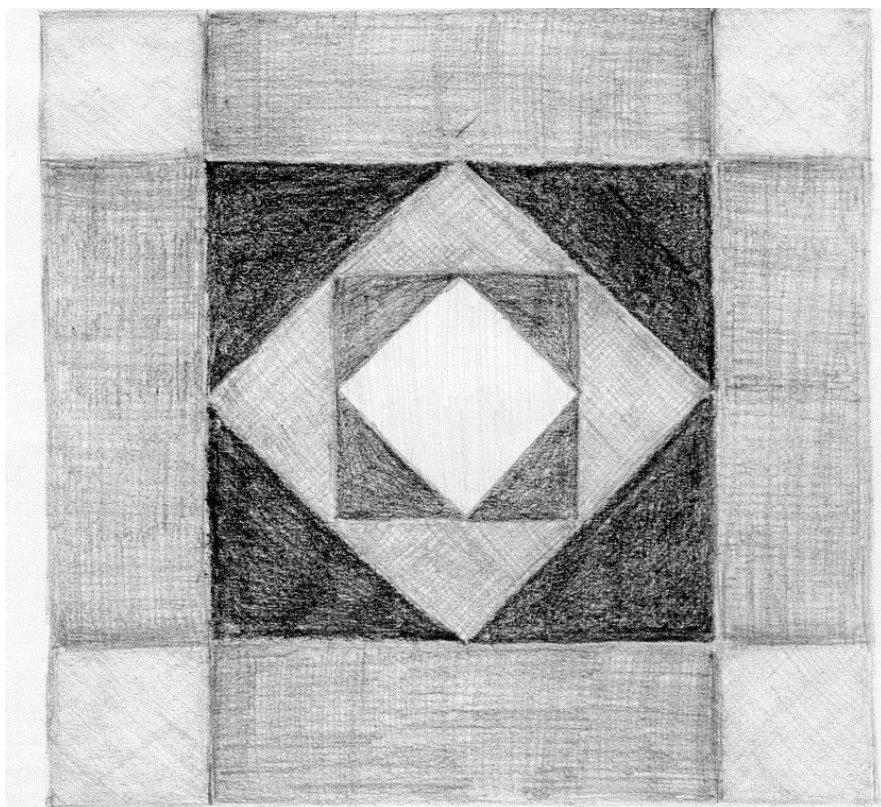

Fig. 1: *Podruşnik* (variantă decorativă), desen: Alexandru Leonov (2021)

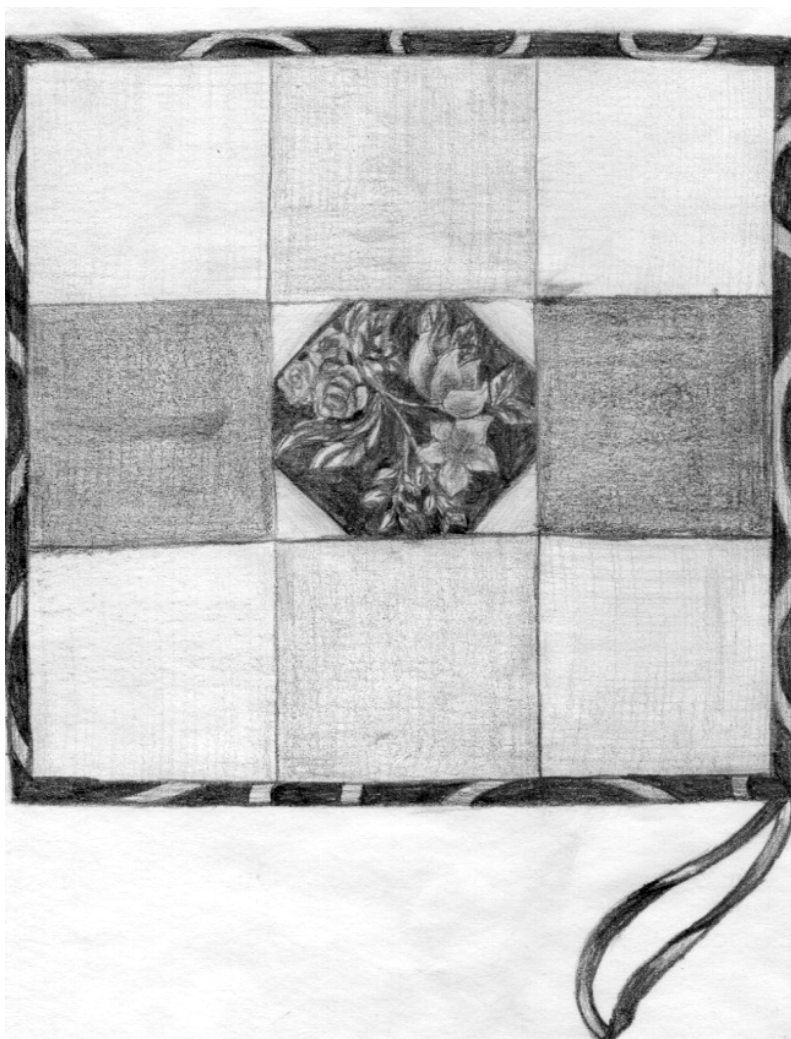

Fig. 2: *Padrușnik* (variantă decorativă), desen: Alexandru Leonov (2021)

